

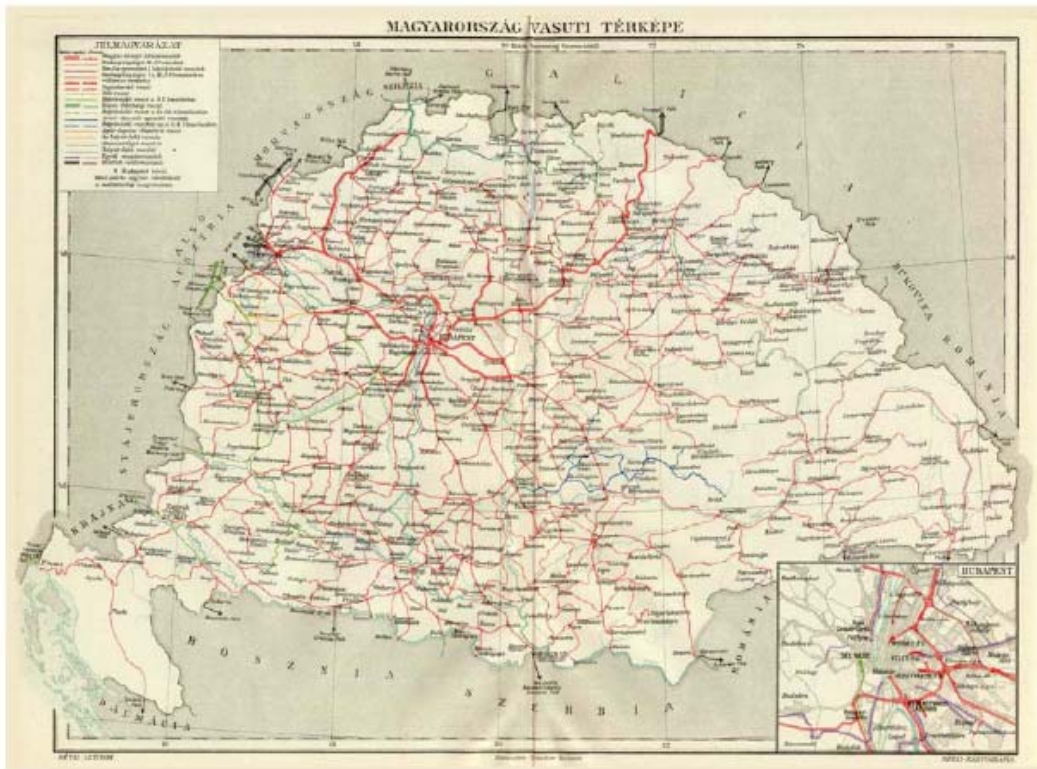
Egy be nem indult Műszaki Egyetem rövid története: A Temesvári “Ferenc József” Műszaki Egyetem

Dr. Preitl István, Dr. Preitl Zsuzsa

1. A Temesvári “Ferenc József” Műszaki Egyetem beindításának történelmi és gazdasági háttere

A törökök uralma alóli felszabadulás után (1716), Bánátban és Temesvár környékén beindult újra az élet. A XVIII században három hullámban svábokat telepítettek Bánátba, majd a XIX. század első felében osztrák kisiparosok telepedtek le Temesváron. A XIX. század közepétől, különösen a kiegyezés, után Temesváron és ezzel együtt az egész történelmi Bánátban (Krassó -Szörény, Temes és Torontál megyék) beindult egy erős kulturális és ipari fejlődés. Mérföldkövekként megemlíthetők a következő események:

- 1718 - Temesváron indult be először Európában (Középeurópában, ?) ipari technológiára alapozott sörgyár,
- 1718 - Megnyitja kapuit az első iskola (a Belvárosban),
- 1728 - Beindul a Bega folyó szabályozása,
- 1730 - től kezdik építeni az első nagy palotákat, valamint a Dóm-templomot,
- 1745 - Temesváron beindul az első városi közkórház, megelőzve 24 évvel a Bécsi és 34 évvel a Budapesti közkórházakat ;
- 1760 - A Monarchiában Temesváron indítják be először az utcai közvilágítást,
- 1819 - Középeurópában Temesváron oltják be először a lakosságot feketehimlő ellen,
- 1823 - Bólyai János Temesváron, írja meg a nem-eukleidészi mértan alapjait,
- 1854 - Temesváron beindul a hírtávközlés, később 1881-ben az első helyi telefon kapcsolat,
- 1857 - Beindul a Temesvár-Szeged vasútvonal,
- 1869 - Beindul az első lóvontatású városi közlekedés, majd később, 1899-ben állítják forgalomba az első villamost,
- 1884 - Beindul a városi elektromos világítás (legelőször kontinentális Európában),
- 1891 - től üzemel a Temesvári Villamos Művek hőerőműve és 1910-től a vízerőmű a Begán,
- 1890 – 1910 között épülnek fel a Belváros legnevezetesebb palotái, a mai Centrum és a fő közlekedési utak,
- 1900-1912 között szabályozták a Bega folyamát és építették meg a részben még ma is létező hidakat,
- 1910 - körül Bánát egy igen fejlett vasúthálózattal rendelkezik (1. Abra).

1. Ábra. *A Révai Lexikon 1912-es kiadásának térképe Magyarország vasúthálózatáról*

Az iparosítási folyamat felerősödésének eredményeként 1910-ben a három említett megyében majdnem 15.000 kis- és közép nagyságú cég (10 alkalmazottal) és több mint 470 “nagy” cég (több mint 10 alkalmazottal) működik. Ehhez hozzá lehet számítani még a több mint 27.000 családi vállalkozást is. Csak Temesváron egyedül, 1910 -körül kb.3300 közép- és kisipari létesítmény működött, illetve 62 nagy létesítmény (több mint 28.000 alkalmazottal).

Temesvár lakosságának 58%-a ipari, banki, közlekedési és kereskedelmi szférában volt foglalkoztatva. E tájt, Temesváron 149 ügyvéd, 59 középiskolai tanár, 53 orvos, 217 felsőfokú végzettséggel rendelkező állami alkalmazott, 204 városi és megyei alkalmazott, 98 tanító, 7 mérnök stb. dolgozott.

Ebben az időben élte fénykorát Temesváron a “Ferenc József” színház (1875), (2. ábra) (ma átépítve), illetve a Temesvári Filharmónikusok Társulata (1821) (kulturális háttér). Ezen fejlődési háttér birtokában Temesváron egyre szükségesebbé válik a felsőfokú oktatás bevezetése, és főleg egy műszaki egyetem és egy kereskedelmi főiskola beindítása.

Gazdasági, kulturális és politikai jelentőség szempontjából Temesvár Magyarország második-harmadik városának számított, egyenrangú, talán meg is haladva, Pozsonnyal.

2. Ábra. *A Temesvári Ferenc József színház (1800-as évek végén)*

A felsőfokú oktatástól eltekintve, mely sajnos addig a pillanatig nem alakult ki, Temesváron 49 tanügyi intézmény működött, így a lakosság 80%-a minimum 6 osztályt végzett. A beindítani kívánt műszaki egyetem a második lett volna a Budapesti Műszaki Egyetem (1782) után.

Képek a mai Temesvárról, épületek, hidak melyek a XVIII század és a XX. század elején épültek, 3. Ábra.

(a)

(b)

(c)

(a), (b) Dóm tér és a Dóm templom (építve 1770 tájt), (c) a Dikaszteriális palotával (építve 1750 tájt)

(d)

(e)

(f)

(g)

(h)

(i)

(d) a Hunyadi kastély (1300 évekből, többször felújítva); (e) a Barok –palota (építve 1800 tájt); (f) a Loyd palota (Belváros) (építve 1900 tájt); (g) Belvárosi Korzó (építve 1900 tájt) (h) Belvárosi Korzó (építve 1900 tájt); (i) a Püspök híd (építve 1910 tájt; a 4 püspök szobrát lebontották)

3. Ábra.

2. Az első lépések és a be nem fejezett létesítmények és törekedések

1906 novemberében Telbisz Károly (sz. 1853 (1854?) Nagycsanád, † 1914, Temesvár), Temesvár akkori polgármestere (majdnem 30 éven át volt Temesvár

legsikeresebb polgármestere, 1885-1914 között), javaslatot nyújt be a városi tanácshoz egy Temesvári Műszaki Egyetem beindításáról (ez lett volna a második műszaki egyetem Magyarországon).

A javaslatot elfogadták és **1907 tavaszán a városi tanács előterjeszt egy indítványt a Budapesti kormánynak**, amelyben 44 pontban indokolta meg a kérelmet:

- földrajzi fekvés, területi fontosság a Délkelet Magyarország régióban,
- gazdasági – és ennek keretében – ipari fejlődés szempontjából, az egész régióra nézve,
- az egyetem hatása a kulturális háttér fellendülésére.

Az első semleges válasz azonban csak 1911-ben érkezett, amely nem tartalmazott egyértelmű, határozott választ a kérelemre.

Ezért 1911-ben a városi polgármesteri hivatal határozott anyagi támogatást ígér az egyetem beindításáért.

Folytatásként, **1912-ben a Temesvári polgármesteri hivatal egy új indítványt terjeszt elő**, Dr. Zelovich Kornél, a Budapesti Műszaki Egyetem professzora segítségével és támogatásával. Ebben kiemelik **az aktuális tény**, miszerint Németországban, melynek 65 millió lakosa volt ezeitől, 11 műszaki egyetem működik, Ausztriában - 28 millió-lakossal - 7 műszaki egyetem működik, ezzel ellentétben viszont az akkor kb. 21 millió-lakossal rendelkező Magyarország csupán egyetlen egy műszaki egyetemmel rendelkezik.

A Temesváron beindításra váró műszaki egyetem el tudta volna látni (akkori mércével) egész délkelet Magyarországot, a Párciumot sőt Erdélyt is. Ezidőben (1914) Temesváron 2 általános gimnázium, egy reál gimnázium és 21 ipari iskola működött.

Sajnos még a Budapesti válasz előtt **1914 ben kitör a „nagy háború“** (az első világháború) és a dolgok függőben maradnak.

1916-ban a városi tanács egy új indítványt intéz a Budapesti Kultuszminisztériumhoz, melynek alapja a Dr. Zelovich Kornél, a Budapesti Műszaki Egyetem professzora, eredeti indítványa, és melyet elbírálás céljából Dr. Kurschak József professzorhoz, a Budapesti Műszaki Egyetem Rektorához irányítják.

A kilenc Professzorból álló elbíráló bizottság **1917 februárjában pozitívan bírálja el a kérelmet és javasolja a Temesvári Műszaki Egyetem megalakulását (beindítását)**. Sőt egyúttal kijelölik a beinduló karokat is.

1917 novemberében Aponyi Albert Gróf akkori kultuszminiszter jelenlétében a Temesvári Polgármesteri Hivatal küldöttsége megtárgyalja az egyetem beindítására szükséges konkrét lépéseket:

- kijelöltek 8 hektárnyi területet a Bega bal-oldalán (ma, ezen a helyen, a Gépészmérnöki Kar és a Villamosmérnöki Kar működik),
- megszabták az anyagi háttérrel amelyet a város biztosít az egyetem működtetésére,
- kijelölték az egyetemi káderek lakásépítésére szükséges területet,
- lehetővé teszik a “Ferenc Jozsef” kaszárnya felvasárlását az egyetem működtetéséhez,
- kijelölték egy diák kollégium építését a jövőbeli diákok részére, stb.

3. Befejezés helyett

Az 1918. év nem hozott semmi pozitív fordulatot semmilyen területen. A beindított Magyarországi akreditációs folyamat nagyon pozitívnak bizonyult később, mivel 1920 novemberében, a Temesvári Politechnikai Főiskola (“Școala Politehnică” din Timișoara) akreditálásához és beindításához (4. ábra, a Gépészmérnöki Kar mai épülete, épült az 1920. években).

A lépések nagyon egyszerűnek bizonyultak:

- (1) 1919 augusztus 3. Temesvár és fél Bánát a Román királyság hatalmába kerül - a június 5. Trianoni békeszerződés (diktátum) szentesíti 1920-ban e folyamatot.
- (2) Felhasználva az akreditáció anyagát, (lefordítva románra és kiegészítve), már 1919 szeptemberében eléri, hogy Valeriu Braniște, az akkori román kultusz megbízott, eljön Temesvárra és Stan Vidrighin és Emanoil Ungurianu (mindketten Budapesten végezték az egyetemet) közreműködésével megbeszélnek a részleteket, és
- (3) 1920 őszén (november 15.) beindul a *Temesvári „Politehnică” Főiskola* (a Școala Politehnică din Timișoara, Ecole Polytechnique, a francia tradíciók szerint).

4. ábra. A Temesvári „Politehnică” Főiskola első épülete (“Școala Politehnică” din Timișoara) (a mai Gépészmérnöki Kar székhelye)

Irodalom

- [1] * * * : *Universitatea „Politehnica“ din Timișoara, la 80 de ani*, Editura „Politehnica” din Timișoara, 2001
- [2] Munteanu, I. *Ctitori ai Scolii Politehnice din Timisoara*, Universitatea „Politehnica“ din Timisoara, la 80 de ani, Editura „Politehnica” din Timișoara, 2001, pp.76-89
- [3] Szekernyés János *Temesvár Kövei*, sorozat, a Temesvári Uj Szó hetilapban.
- [4] Delesega Gyula *Temesvári Kalauz* Szórvány Alapítvány, 2005
- [5] <http://hu.wikipedia.org/wiki/Temesv%C3%A1r>
- [6] <http://www.cimec.ro/Muzica/Inst/ftimisoara.htm>
- [7] http://www.andreas-praefcke.de/carthalia/europe/images/r_timisoara_teatrul.jpg ,
- [8] http://millenium.blog.hu/2009/02/07/ferencz_jozsef_szhaz_temesvarott_1896_millenium,
- [9] http://www.welcometoromania.ro/Timisoara/Timisoara_Timisoara_r.htm
- [10] <http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/szakdolg/bsc/2009-hausenblasz.pdf>